

ARCHEOLOGISCHE EVALUATIE VAN HET BODEMARCHIEF AAN DE MOTESTRAAT TE WERVIK

PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

ABO Archeologische Rapporten 329

Rapport opgemaakt door: Jelle Defrancq

Derbystraat 55

9051 Gent

januari 2017

Dossiernr. 20693.R.01

OE: 2017A28

Gent

COLOFON

Titel

Archeologische evaluatie van het bodemarchief aan de Motestraat te Wervik: programma van maatregelen

Auteurs

Jelle Defrancq

Projectnummer

- 20693(intern)
- 2017A28 (Agentschap Onroerend Erfgoed)

Plaats en Datum

Gent, Januari 2017

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 329

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Template

Versies		
Versie	Datum	Status
v0	04/01/2017	Interne draft
v1	07/01/2017	Externe draft / definitieve versie
v2	09/01/2017	Definitieve versie

Projectteam	
<i>Functie</i>	<i>Naam</i>
Projectleider	Jan Coenaerts
Business Unit Manager	Tim Moerenhout
Kwaliteitscontrole	Jan Coenaerts
Director	Didier Reyns/Patrick Hambach

INHOUD

1	Gemotiveerd advies	6
2	Programma van maatregelen voor een prospectie met ingreep in de bodem	7
2.1	Administratieve gegevens	7
2.2	Aanleiding van het onderzoek.....	9
2.3	Resultaten van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem.....	11
2.4	Onderzoeksstrategie en -methode	12
2.5	Onderzoekstechnieken.....	13
2.6	Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code Goede Praktijk.....	15
3	Kwaliteitscontrole en ondertekening.....	15
4	Bibliografie	16

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Luchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2013-2015) met aanduiding van het studiegebied (rood) (Geopunt 2016)	8
Figuur 2: GRB met aanduiding van het studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2016)	8
Figuur 3: Kadasterkaart met weergave van het studiegebied (rood) (bron: cadgis 2016)	9
Figuur 4: Orthofoto (grootschalige winteropname, kleur, 2013-2015) met weergave van bestaande toestand en aanduiding van het bestaand gebouwtje (blauw) (bron: Geopunt 2016)	10
Figuur 5: Orthofoto (grootschalige winteropnames, kleur 20013-2015) met overzicht van de toekomstige situatie en oppervlaktematen. (bron: opdrachtgever 2016; Geopunt 2016)	11
Figuur 9: Sleuvenplan	14
Figuur 10: Coördinaten van sleuven met berekening oppervlaktedekking	14

1 GEMOTIVEERD ADVIES

Uit de resultaten van het bureauonderzoek is gebleken dat het studiegebied een zeker archeologisch potentieel heeft. Een vervolgonderzoek wordt bijgevolg aangeraden om volgende redenen:

- 1) Het potentieel van het terrein voor het aantreffen van ijzertijd tot recente agrarische bewoningssporen en activiteiten. Er zijn geen indicatie van oudere activiteiten in de onmiddellijke omgeving maar wel in de bredere regio. Hun aanwezigheid kan bijgevolg niet worden uitgesloten.
- 2) De gunstige landschappelijke positie voor bewoning en het plegen van akkerbouw.
- 3) De beperkte verstoring die sinds de 18^e eeuw plaatsvond zoals vastgesteld op historisch kaarten.
- 4) De grote impact van de geplande werken op de bodem. Meer dan de helft van het oppervlak van het terrein wordt hierbij geroerd tot op een diepte die mogelijk aanwezige archeologische sporen in gevaar brengt.

Ondanks dit vastgesteld archeologisch potentieel kon de effective aanwezigheid van relevante archeologische sporen niet worden vastgesteld (noch worden uitgesloten) op basis van bureauonderzoek. Een onderzoek met ingreep in de bodem is bijgevolg noodzakelijk. In dit uitzonderlijk geval wordt gebruik gemaakt van de uitzonderingsprocedure met een gemotiveerde advisering en motivering (Cf. art. 5.4.5 Onroerend Erfgoeddecreet, art. 5.1.2 van de Code Van Goede Praktijk):

Zoals vermeld in artikel 5.4.5 van het Onroerend Erfgoed decreet is het:

“...in uitzonderlijke gevallen niet mogelijk of opportuun om reeds ingrepen uit te voeren op het terrein. Daarom kan de erkende archeoloog uitzonderlijk voorstellen het archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem pas uit te voeren na het verkrijgen van de vergunning.” (art. 5.4.5 Onroerend Erfgoed Decreet 2016)

Bijvoorbeeld wanneer het:

*...onmogelijk is om het terrein te onderzoeken wanneer dit nog bebouwd is of de **initiatiefnemer nog niet de zakelijkrechthouder** is, of de ingrepen plaatsvinden in een waardevol gebied waar eerst andere sectorale afwegingen gemaakt dienen te worden.*

De bouwheer/initiatiefnemer is nog geen eigenaar van het terrein. Bovendien verbiedt de huidige eigenaar het betreden van zijn eigendom voor de beoogde prospectie met ingreep in de bodem. Hierdoor is een prospectie voorlopig onmogelijk wat noodzaakt tot uitstellen van het vooronderzoek tot na het verkrijgen van de bouwaanvraag en bijhorend eigendomsrecht op de gronden.

2 PROGRAMMA VAN MAATREGELEN VOOR EEN PROSPECTIE MET INGREEP IN DE BODEM

2.1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

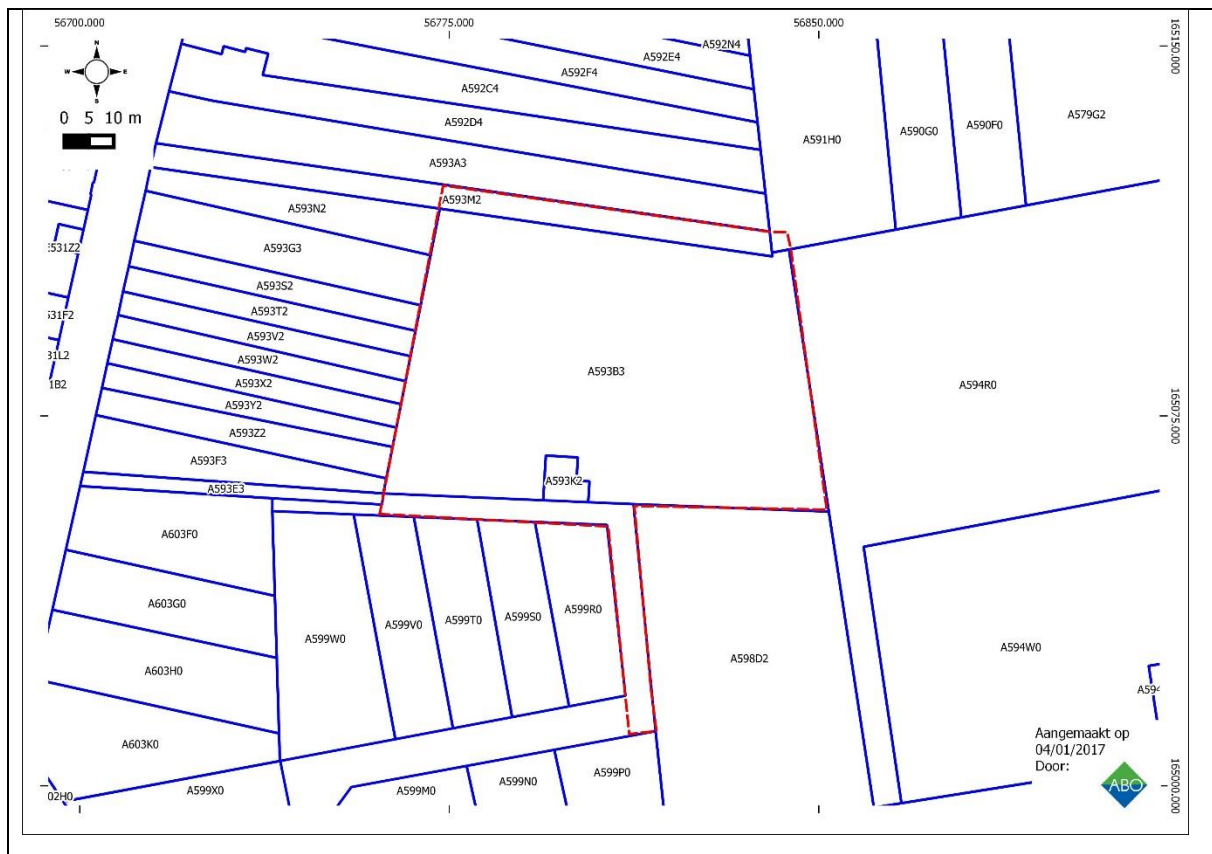
Projectcode	Onroerend Erfgoed: 2016A28
ISSN-nummer	2406-3940
Erkend Archeoloog	Emmy Nijssen
Erkenningsnummer	OE/ERK/Archeoloog/2016/000106
Naam + adres onderzoeksgebied	
- straat + nr.:	Motestraat (einde noordelijke aftakking)
- postcode :	8940
- fusiegemeente :	Wervik
- land :	België
Lambercoördinaten (EPSG:31370)	NW: 56773, 165121 ZO: 56851, 165055
Kadaster	
- Gemeente :	Wervik
- Afdeling :	1
- Sectie :	A
- Percelen :	593B3, 593K2 en deel van 593M2
Onderzoekstermijn	december 2016

Figuur 1: Luchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2013-2015) met aanduiding van het studiegebied (rood) (Geopunt 2016)

Figuur 2: GRB met aanduiding van het studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2016)

Figuur 3: Kadasterkaart met weergave van het studiegebied (rood) (bron: cadgis 2016)

2.2 AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

Deze archeologienota kwam tot stand in opdracht van de bouwheer naar aanleiding van de verkaveling van een braakliggend terrein op het einde van de noordelijke aftakking van de Motestraat te Wervik.

De beoogde graafwerken voor de aanleg van een wegeis en de funderingen van de geplande woningen worden beschouwd als een ingreep in de bodem. Doordat de oppervlakte van de te verkavelen percelen de drempelwaarde van 3000m² overschrijdt en de ingreep in de bodem de 1000m² overschrijdt moet er, in het kader van het Onroerend Erfgoeddecreet, voorafgaand aan een bouwvergunning, een archeologienota worden opgemaakt om het archeologisch potentieel van de site te evalueren (art. 5.4.1. Onroerend Erfgoeddecreet).

2.2.1 HUIDIGE SITUATIE

Het totale oppervlak van het plangebied bedraagt 5414m². Het grootste deel hiervan is in gebruik als weiland of tuin. Enkel in het zuidelijk deel van het studiegebied is een bijgebouwtje aanwezig. Het gebouwtje heeft een oppervlakte van ca. 70m². Over de diepte van de funderingen of het vloerniveau is echter niets gekend. In het midden en oostelijk deel van het terrein komen volwassen bomen voor. Een inschatting van de verstoring veroorzaakt door deze bomen is moeilijk, maar is gezien hun beperkte grootte en grote spreiding is deze verstoring waarschijnlijk beperkt tot de bovenste bodemlagen. Het terrein lijkt verder onverstoord.

Figuur 4: Orthofoto (grootschalige winteropname, kleur, 2013-2015) met weergave van bestaande toestand en aanduiding van het bestaand gebouwtje (blauw) (bron: Geopunt 2016)

2.2.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

De aanleiding van deze bureaustudie is de verkaveling van het terrein in 7 loten van in totaal 3723m². Op elk van deze loten zal een ééngezinswoning worden gebouwd. Om de verkaveling te ontsluiten wordt een rijweg voorzien richting de Motestraat die aansluit op twee garagewegen (tot. 1276m²). Tenslotte wordt ook een waterbuffer uitgegraven in het zuidwestelijke deel van de verkaveling met een oppervlakte van ca. 181m² met een maximale diepte van ca. -1.20mMV.

De ééngezinswoningen zullen worden gefundeerd door middel van sleuffunderingen tot 1m diepte. Lokaal worden deze ook onderkelderd. De funderingen van de vloeren worden voorzien op maximaal 0.60m diepte. De bijgebouwde garages zullen een gelijkaardige fundering krijgen.

De geplande wegenis zal bestaan uit een wegdek met dubbele asfaltlaag en tot -0,60mMV. De breedte ervan bedraagt 5m ter hoogte van de verbinding met de Motestraat; 6m ter hoogte van de westelijke aftakking en 4.80m ter hoogte van de westelijke aftakking. De westelijk aftakking van de rijweg wordt geflankeerd door twee voetpaden van 1,25m breed met een fundering in schraal beton tot op -0.23mMV.

De werken zullen een grote impact hebben op het potentieel aanwezige archeologisch archief op het terrein. Ongeveer de helft van het terrein wordt tot op minstens 0,60m diepte vergraven, een niveau waarop archeologisch relevante lagen kunnen worden vernield. Naast een directe impact zal het af en

aanrijden van rollend materieel voor compactie en verdere omwoeling zorgen van de bovenste bodemlagen met een mogelijke impact voor de onderliggende archeologische sporen.

Figuur 5: Orthofoto (grootschalige winteropnames, kleur 2003-2015) met overzicht van de toekomstige situatie en oppervlaktetabel. (bron: opdrachtgever 2016; Geopunt 2016)

2.3 RESULTATEN VAN VOORONDERZOEK ZONDER INGREEP IN DE BODEM

Op basis van landschappelijke en archeologisch/historische gegevens kan een inschatting gemaakt worden van de aard en ouderdom van eventuele archeologische vindplaatsen ter hoogte van het studiegebied. Hierbij wordt er van uitgegaan dat het spreidingspatroon van archeologische vindplaatsen sterk afhankelijk is van de fysieke eisen die werden gesteld aan het landschap.

Voor pre-agrarische gemeenschappen (paleolithicum t/m mesolithicum) was een ecologisch divers landschap belangrijk. De mens trok zijn tijdelijke kampementen meestal op langs overgangszones van nat naar droog, zoals bijvoorbeeld op droge zandruggen in beekvalleien. In dergelijke gradiëntzones zijn namelijk de rijkste en meest diverse voedingsbronnen aanwezig en was drinkwater binnen handbereik. Een dergelijke gradiëntzone was mogelijk aanwezig in de vallei van de Bommelaarsbeek ten oosten van het studiegebied. De kans op *in situ* bewaring van dergelijke sites is echter gering. Ze bestaan namelijk enkel uit oppervlakte spreiding van werktuigen en verbrande organische resten gecombineerd met ondiepte (haard)kuilen. De sites en sporen blijven enkel bewaard indien ze relatief snel na hun vorming worden afgedekt door sediment. De quartairgeologische sequentie verraadt echter dat er geen bedekte loopvlakken kunnen worden verwacht ter hoogte van het studiegebied wat een *in situ* bewaring van paleolithische en mesolithische sites *in situ* nagenoeg uitsluit.

Bij de introductie van de landbouw werd de geschiktheid van de bodem voor het plegen van akkerbouw een cruciaal criterium. De eerste akkers werden op de vruchtbaarste en eenvoudig te bewerken gronden aangelegd. De natuurlijke bodems ter hoogte van het studiegebied bestonden uit

droge (lichte) zandleembodems met gunstig waterregime die zeer geschikt waren voor akkerbouw en veeteelt. Toch is in de buurt van het studiegebied (nog) geen indicatie opgedoken van neolithische bewoning. Wel zijn verschillende neolithische vondsten gekend uit het centrum van Wervik.

De vroegste sporen van bewoning in de buurt van het studiegebied komen pas voor vanaf de ijzertijd en Romeinse tijd. Tijdens deze periode ligt het studiegebied een kleine kilometer ten noorden van de pre-stedelijke kern van Wervik. In deze context kunnen dus voornamelijk sporen van rurale activiteiten verwacht worden zoals grachten, greppels, afvalkuilen, huisplattegronden en bijgebouwen.

De archeologisch meest dominante perioden in de onmiddellijke omgeving van het studiegebied waren echter de volle en late middeleeuwen, niet toevallig de grote bloeiperiode van de lakenhandel in Wervik. Archeologische en cartografische bronnen wijzen op een zeer intensieve en rijke rurale bewoning ten noorden van het stadcentrum. Zo werden op verschillende plaatsten middeleeuwse tot recente grachten en greppelsystemen blootgelegd die waarschijnlijk gelinkt kunnen worden aan een denses netwerk van walgrachtsites. De vondst van grachten, middeleeuwse hout- en steenbouw en afvalkuilen is bijgevolg te verwachten.

Uit cartografisch onderzoek blijkt bovendien dat het terrein sinds de 18^e eeuw grotendeels onbebouwd is gebleven. Er kan bijgevolg een onverstoord bodemarchief verwacht worden.

Alle eerder opgenoemde sporen, met uitzondering van paleolithische en mesolithische sporen, worden verwacht net onder de teelaarde of net onder de E-horizont. Gezien de geplande werkzaamheden dieptes zullen bereiken waarop deze B-horizont wordt verstoord, zijn de archeologische sporen die potentieel op het terrein aanwezig zijn, in gevaar. Het is daarom aangewezen om een prospectie met ingreep in de bodem uit te voeren in de vorm van proefsleuven. Op deze manier kan een representatief kijkvenster in de bodem worden aangelegd om na te gaan of de hoge archeologische verwachting op terrein wordt ingelost.

2.4 ONDERZOEKSSTRATEGIE EN -METHODE

Een grondige landschappelijke en archeologische analyse wijst uit dat er ter hoogte van het terrein sporen te verwachten vallen van rurale bewoning en/of activiteiten vanaf het neolithicum met een grote kans op de vondst van sporen uit volle middeleeuwen tot recente perioden.

Rekening houdend met de aard van de te verwachten sites wordt hier gekozen voor een prospectie met ingreep in de bodem in de vorm van proefsleuvenonderzoek. Deze methode is namelijk uitermate geschikt voor een evaluatie van sites zonder complexe verticale stratigrafie waarbij geen pre-neolithische sites wordt verwacht. Proefsleuven geven de mogelijkheid om snel een terrein-dekkend overzicht te krijgen van de spreiding, aard, datering en bewaring van de aanwezige sporen om op die manier vlakdekkend onderzoek, indien nodig geacht, te dirigeren.

Er werd hierbij niet gekozen voor landschappelijk boren noch geofysische prospectie. Deze methoden zijn welleswaar uitstekend geschikt om landschappelijke informatie te genereren maar deze informatie kon reeds afgeleid worden uit beschikbare kaartbronnen. De methoden geven bovendien geen enkel inzicht in de aard en datering noch bewaringstoestand van de sporen.

Proefputten geven een goed inzicht in de stratigrafie van een site en kunnen daarenboven een inschatting maken van de bewaring van sporen die worden aangetroffen ter hoogte van de put. De verwachte sites hebben echter geen complexe stratigrafie. Ze bestaan bovendien uit relatief sterk verspreide sporen die enkel met veel geluk kunnen worden aangesneden door middel van proefputten.

De geplande werken zullen een impact hebben het gehele studiegebied bijgevolg wordt het gehele studiegebied weerhouden voor verder onderzoek. Het doel van dit onderzoek zal succesvol zijn bereikt als op basis van een representatieve sampling (*de facto* 12.5% oppervlakte) van het terrein door middel van proefsleuven voor het volledige terrein volgende onderzoeksvragen zijn beantwoord:

- Zijn er archeologische sporen aanwezig en in dien ja, wat is hun bewaring
- Van welke aard zijn de sporen
- Op welke activiteit of welke aard van bewoning wijzen de sporen
- Uit welke periodes dateren de sporen
- Welke zones komen in aanmerking voor vervolgonderzoek
- Kan er een link gelegd worden met andere opgravingen en vondsten in de regio?

Op basis van de antwoorden op de onderzoeksvragen zal de erkend archeoloog verder vlakdekkend onderzoek sturen.

2.5 ONDERZOEKSTECHNIKEN

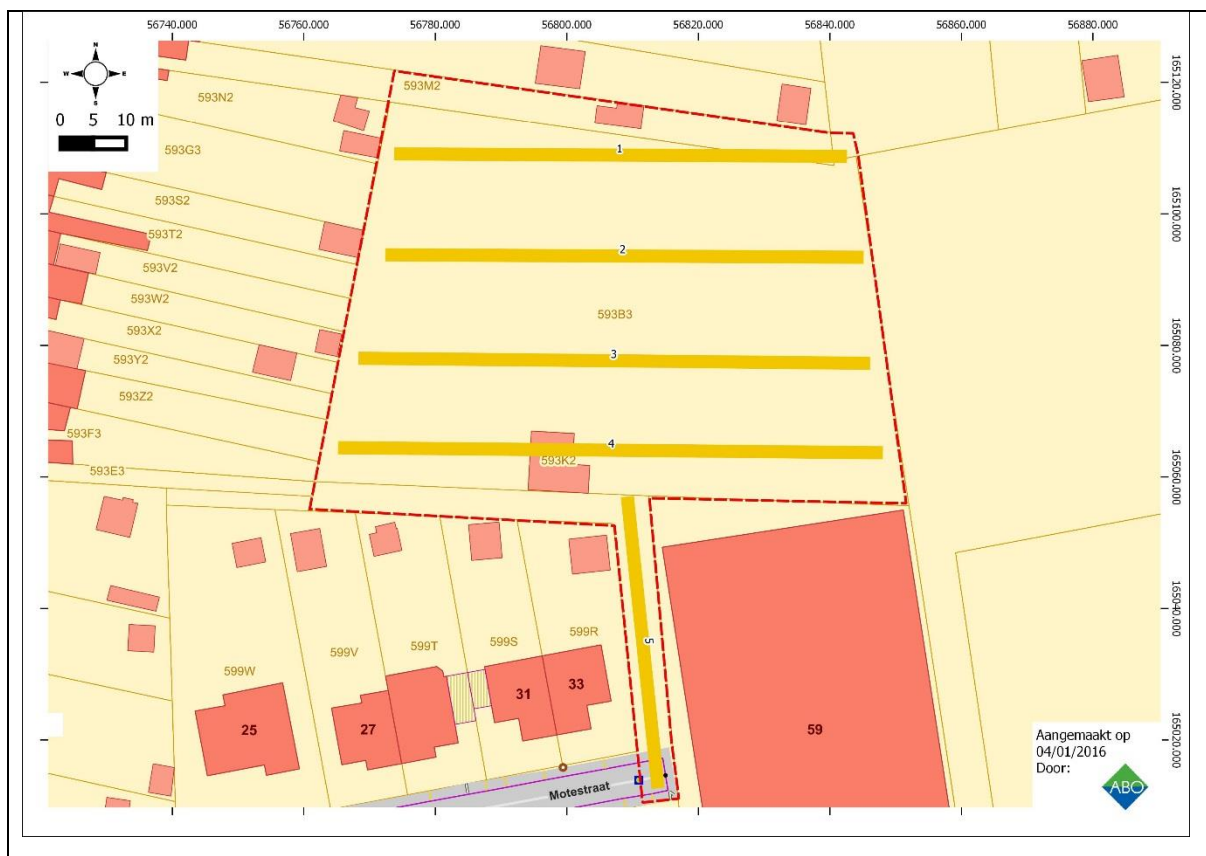
Tijdens het proefsleuvenonderzoek wordt gepoogd een beperkt maar representatief deel van het terrein te onderzoeken (12,5%). Op die manier wordt het mogelijk uitspraken te doen over de archeologische waarden van het volledige terrein.

De sleuven worden aangelegd volgens de code van goede praktijk (CGP 8.6.). Bij de aanleg van de sleuven wordt rekening gehouden met de hoogteverschillen. De sleuven worden zo veel mogelijk dwars op de hoogtelijnen aangelegd door hen loodrecht te oriënteren op de Sint-Jansbeek. In functie van efficiëntie wordt op de tweede plaats rekening gehouden met de lengterichting van het onderzoeksgebied.

De sleuven zullen een breedte van 2m hebben en op een tussenafstand van 15m worden geplaatst (middenpunt tot middenpunt). Waar nodig zullen deze aangevuld worden met kijkvensters zodat een goed overzicht verkregen wordt van aangetroffen sporen. Op die manier wordt een conventionele dekkingsgraad van ca. 12.5% bereikt (conform CGP).

De sleuf wordt aangelegd tot op het hoogt gelegen archeologisch vlak. Hierbij wordt een kraan met tandeloze kraanbak, begeleid door een erkend archeoloog. Deze zal er tevens op toezien dat aangetroffen sporen worden geregistreerd conform CGP teneinde zoveel mogelijk informatie omtrent aard en datering te extraheren.

Bij het aantreffen van steentijd vondsten (vnl lithische werktuigen) dient te worden overgegaan tot waarderende archeologische boringen conform CGP.

Figuur 6: Sleuvenplan

sleuf	Geometrie sleuven (WKT)	lengte (m)	oppervlakte (m ²)
1	LINESTRING(56774.73368767047213623 165109.11675641650799662, 56841.60185751842072932 165108.7549511774268467)	66.87	133.74
2	LINESTRING(56773.3739282467358862 165093.77090006289654411, 56844.12712501963687828 165093.40909482378629036)	70.76	141.52
3	LINESTRING(56769.29464997553441208 165078.03654101680149324, 56845.0983817508968059 165077.28623308523674496)	75.81	151.62
4	LINESTRING(56766.18662843555648578 165064.43894677943899296, 56847.04089521337300539 165063.68863884787424468)	80.86	161.72
5	LINESTRING(56813.76391350845369743 165013.66660681448411196, 56809.29613254474679707 165056.01340029659331776)	42.58	85.16
	totaal	336.88	673.76
	%dekking op 5214m ²		12.92213

Figuur 7: Coördinaten van sleuven met berekening oppervlakte dekking

2.6 VOORZIENE AFWIJINGEN TEN AANZIEN VAN DE CODE GOEDE PRAKTIJK

Er is geen afwijking ten aanzien van de Code Goede Praktijk voorzien.

3 KWALITEITSCONTROLE EN ONDERTEKENING

Naam	Functie	Handtekening	Datum
Didier Reyns	Director		6 december 2016
Patrick Hambach	Director		6 december 2016
Tim Moerenhout	Business Unit Manager		6 december 2016
Jan Coenaerts	Archeoloog/ Kwaliteitsverantwoordelijke		6 december 2016

4 BIBLIOGRAFIE

CadGIS 2016: Kadasterkaarten [online], http://ccff-test1.minfin.be/cadgisweb/?local=nl_BE (geraadpleegd op 06/12/2016).

Crombé Ph. 2006: Van Toendrajager tot jager-visser-boer. *Belgische tijdschrift voor geografie*, 2006, 3, p. 295-306.

Geoportaal onroerend Erfgoed: Centraal Archeologische Inventaris [online], geo.onroenderfgoed.be (geraadpleegd 06/12/2016)

Geopunt Vlaanderen 2016: Basiskaarten (orthofoto's 1971/2015; GRB, topografische kaart (klassieke reeks)) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd 06/12/2016).

Geopunt Vlaanderen 2016: Historische kaarten (Ferraris, Atlas van Buurtwegen, Vandermaelen, Popp) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 06/12/2016).

Geopunt Vlaanderen 2016: Bodemkaarten (Bodemtypes, Bodemgebruik, Bodemerosie, WRB Soil Units, Tertiaire formaties, Quartaire formaties) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 06/12/2016).

Inventaris Onroerend Erfgoed: Inventaris bouwkundig erfgoed [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/120649> (geraadpleegd 06/12/2016).

Nationaal Geografisch Instituut (NGI): Topografische kaart (1:10.000), [Online], www.ngi.be (geraadpleegd op 06/12/2016).

Van Ranst E & Sys C., 2000, Eenduidige legende voor de digitale bodemkaarten van Vlaanderen (Schaal 1:20 000), Gent: Laboratorium voor bodemkunde, Universiteit Gent.